

FELJEGYZÉSEK.

Ritka madártani jelenség. Nagy László, a muzeum ügybuzgó madártani munkatársa egy ritka kékvércse példánnyal gazdagította a muzeumot. A vércse hermaphrodita, amit tollazata árul el. A him tiszta tollazata sötét palaszürke, a nősténynél a szárnyak és farkok fehéren foltosak. Ennél a példánynál ez a két tulajdonság együtt van: szárnyában és farkában palaszürke és fehér foltos tollak váltakoznak egymással. A kir. Magy. Madártaniintézet megállapítása szerint ez az eset a legnagyobb ritkaság és a muzeum madárgyűjteményének ornithologiai szempontból igen becses szerzeménye. A madarat Nagy László Dinnyésen lőtte július 1-én.

Árpádkori éremlék. Bossányi I. szfvári lakos egy kis ezüstérmét adott át a muzeumnak, melyet Attila u. 23. szám alatti háza kertjében talált. A fillér nagyságú kis ezüstérmé felirata szerint Aba Sámuel korából való (C. N. H. I. 10). Ugyaninnen már egy V. László korabeli (C. N. H. II. 171) aranyforintosunk is van (Szfehérvári Szemle, 1933, 64. I.). Az érme lelőhelyén csontvázak is kerültek elő. Valószínű a kis ezüstérmé a csontváz melléklete volt. Rajta ugyanis két lyuk van, ami azt mutatja, hogy felvarrva

ruhadiszként szerepelt, lelőhelye pedig középkori temető volt

Néprajzi gyűjtőút Szabadbattyán községben. A céhemlékek rendezése közben arra a meggyőződésre jutottunk, hogy a fejérmegyei céhek irataiból még okvetlen kell be nem szolgáltatott anyagot lennie a megye egyes községeiben. Lévén Szabadbattyán a sármelléki céhek középpontja, ide vezetett első utunk. F. é. aug. 24. én felkerestük *Harmati István* közs. főjegyzőt, kinek utánjárására *Makk Alajos* egykori takácsmesterhez látogattunk, akinél a sármelléki takács-céh ládáját meg is találtuk. A láda maga erősen megviselt, egyszerű keményfalú, tartalmát (céhpecsét, jegyzőkönyvek, artikulusok) azonban kiemeltük és a muzeumba el is hoztuk. Ugyanakkor a padlásán megtaláltuk a sármelléki takács-céh zászlaját, három igen szép festett rokkát és egy szétszedett, de minden darabjában egész szövőszékét. Ezekből a zászlót behoztuk a muzeumba, egy rokkát kiválasztottunk szintén a muzeum részére, a szövőszék-re pedig ígéretet kaptunk, hogy alkalomadtán behozzák és idebenn összeállítják. Ugyanonnán régi cserép-tésztaütőt hoztunk be, míg egy sajtászövésű len abroszt és régi cselédgatyát csere-vétel útján szereztünk meg a muzeumnak.

Hivatalos tudósítások.

A Muzeumegyesület közgyűlése 1934. jún. 3.

Titkári jelentés.

a Fejérvármegyei és Székesfehérvári Muzeumegyesület 1933. évről.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Amikor egy idegen szemlélő körültekint egy városban és keresi azt a szellemet, mely annak multjából, mint örökké jelenvaló ott lebeg az ódon

emlékek látszólag hideg kövei és az ősi kulturák maradványainak tárlókinccsei között; ott lebeg csendben, némán a régi templomok szárnyaló bolt-

ivei alatt, ott a százados utcák hangulatos csöndjében, — mondom — keresi annak a városnak genius loci-ját és utalca a Városház-tér, Szent István utca, Megyeház utca, festői silhouettjein keresztül magába szívta a XVIII. század levegőjét; Maulbertsch, Sambart, Fischer, Cymbal esetlajén és Bebo vé-sőjén keresztül a jezsuita vallásos élet művészi emlékeivel betelt, s most a múzeum emlékei közt egy egykori kereskedő arcképe előtt megáll s abból kiindulva korszakok levegőjét érzi a négy fal között, melyért elismerését, köszönetét fejezi ki azoknak, akik azt létrehozták, — akkor ez a legszebb dicséret, amely intézményt érhet s büszkén jegyzi fel a krónikás is évi jelen-tésének homlokán. Az Új Idők jun. 3. számában Nyilas Jenő cikke az, amely büszke örömmel töltheti el az egye-sületet, mert évtizedes munkásságának elismerését láthatja benne. Nem ver dobot, hangos reklámot, hanem ismeretlen szemlélődő őszinte megnyilatko-zását veti papírra, amikor az egye-sület rendezte várostörténeti kiállítás nyomán impresszióit írta meg.

Igen. Egyesületünk célkitűzése nem holtkorok halott emlékeit elskatulyázni, hanem az örökre élő és változó kultúra értékeit megőrizni, és a jelenben is továbbélő multat megszólaltatni, multat, melyben költészet a valósággal ölelkezik, multat, melynek szelleme ihletőerőként lebeg a jövő új kikezdeéseiben, a jövő haladás útjaiban is. Ezt a célt szolgálta az egye-sület a *Várostarténelmi és kulturális kiállítással*, melyet városunk agilis polgármestere és egyesületünk alelnöke dr. Csitáry G. Emil kérésére a Szent István ünnepi hét alkalmával 1933. aug. 11—27-ig rendezett. „Várostarténelmünk sötét háttéréből ki kell emelnünk, újból fényessé téve magunkévá kell tennünk a fehérvári lelket, — mondotta megnyitó beszédében a polgármester — nemcsak azért, hogy a nagyon szomorú horizont dacára rendületlenül bizakodóbbá tegyen bennünket a magyar jövő és a város sorsa iránt, hanem, hogy multunk tőkéletes ismeretében, az ezeréves szellem erejével felfegyverkezve, szilárd alapokra rakhassuk le életünk munkáját!” — A kiállítás fényes sikere bizonyította,

hogy egészséges közszellem él e városban, mely a tudományos és kulturális értékeket ép oly szerető gonddal ápolja, mint az élet praktikus javait: a gazdasági és anyagi lét eszközeit. De nemcsak a város, hanem Fejér megye szelleme is itt élt ez ősi város falai között, hol a megyei élet keretén belül a szentistváni gondolat először talált biztos támpontot Árpád véreinek és a magyarrá vált idegeneknek ez első közjogi bástyája körül. — Szent István, a nagy országalapító lelke örökdió ősi alkotása mai intézményei fölött. Szent István izzó magyar lelkülete, rendíthetetlen vallásos géniusza lengi át e föld minden rögét, Szent István jövőbe látó erkölcsi megújhodást és ezerévet ígérő újmagyarsága él ennek a városnak szívében, honnan új erőnek kell szétáradnia a mai csonka országtörzsbe is!

Ezt a gondolatot érezte meg a magyar mult tudós művelője, az új magyar történetírás megalapozója dr. Hóman Bálint vallás és közoktatásügyi miniszterünk is, amikor egyesületünknek 1933. április 30-án tartott választmányi gyűlésén megjelenvén, bekapcsolódott az egyesületünk által megindított és 1938. évben tartandó *Szent István centenáriumi* gondolatkörébe, mely ünnepségek részére országos viszonylatban is az ősi Alba Regia van hivatva középpontul szolgálni. A centenáriumi gondolat a két testvér törvényhatóság is magáévá tette ép úgy, mint az egyházi tényezők s most kultuszminiszterünk, mint városunk képviselője, vette kezébe és viszi megoldás felé az egész tervezetet.

A Muzeumegyesület azonban, nemcsak külső dekoratív szerepléssel vesz részt a város kulturéletében hanem helyet követel magának az irodalmi, művészeti és tudományos élet terén is. Irodalmi téren a „Székesfehérvári Szemlé”-ben immár harmadik esztendeje számol be városunk és megyénk történeti multjának egy-egy eseményéről, közöl adatokat tud. kutatásokról, ismerteti egy-egy év kulturális eseményeit, feldolgozza a helytörténet szempontjából a napilapok és tud. szakfolyóiratok idevonatkozó cikkei, egyszerűen felölel mindent, amivel szűkebb hazánk ismeretét, annak sze-

retétét előmozdíthatja. Az elmúlt esztendőben ugyan sok nehézségbe ütközött a kiadvány megjelentetése, de sikerült áthidalnunk a paragrafusok támasztotta akadályokat s fennállása, mely a tagok áldozatkészsége folytán addig is biztosítva volt, immár teljesen megalapozva néz a jövő elébe. — Cikkjeinek indományos értékét illetőleg — szemben a kákán is csomót keresés kicsinyes aggályain — mutatja az az érdeklődés, mellyel szakfolyóiratok kezelik lapunkat és az a külföldi érdeklődés, mely egyes cikkek fordítását, kivonatát kéri tőlünk. Tudományos és művészeti téren sem maradt el az egyesület a mult nemes hagyományaitól. Közel huszonöt esztendőre rendező a Múzeumegyesület fáradhatatlanul és töretlenül *őszi tudományos előadássorozatát*. Elmúlt esztendőben is folytat a hagyományos előadások nov. 7 és dec 17. között a reáligmn. dísztermében. Közönsége, ha az elmúlt egy-két évben számban talán kisebb is volt, de állandó, magas szellemi intelligenciájú, fegyelmzett közönség volt, mely ezévből ismét két, sőt háromszorosára nőtt. (1256). Első előadásában Volkmann Róbert emlékének hódolt az egyesület. E zenetörténeti előadást *Sonkoly István* a városi zeneiskola tanára tartotta. Két előadásban a modern építészet és városrendezés problémáival foglalkoztak előadóink. *Molnár Tibor* építészmérnök Európa mai építészetét mutatta be, *Schmidl Ferenc* városi műszaki tanácsos: Városrendezés és a közönség címen tartott előadást, melynek kapcsán rámutatott Fehérvár mai városképének kialakulására. A modern festőművészeti irányokat *dr. Décsy Géza* műkritikus ismertette vetített képek kíséretében. A művészet kérdései iránti érdeklődés szülte a következő két előadást is: *Marosi Arnold* múz. igazgató a Bécsből visszakerült műkincesket ismertette hozzákapcsolva azok fehérvári vonatkozásait; *dr. Fejes György* a pécsi múz. igazgatója pedig Tuth-ank-amonról és az egyiptomi művészetéről tartott előadást. Előadásorozatunk utolsó előadásaként pedig *gróf Széchenyi Viktor* főispán, egyesületünk elnöke a Széchenyi nemzetiség történetéből közölt érdekes ada-

tokat lenyűgöző közvetlen előadásában.

Egyesületünk ezirányú, mint általános működését városunk közönsége meleg elismeréssel és pártolással fogadta. A sajtó is készséggel nyitotta meg hasábjait az egyesület kérésének. Napilapjaink részéről mégis mint ha valamelyes antagoizmust éreznénk irányunkban, tudományos és kulturális tevékenységünkkel szemben. Nem minősítjük rosszakaratnak, inkább érdeklődéshiánynak, közönbösségnek, ami a mai kornak sajátja sok komoly tudományos törekvéssel szemben.

Az egyesületi élet keretein belül meg kell még emlékeznünk tagjaink számára történt változásról is. A súlyos gazdasági helyzet okozta anyagi nehézségek miatt többévi tagdíj-tartozás miatt törölnünk kellett 42 vidéki tagunkat, míg 7 új tagot vettünk fel sorainkba. Az alapító tagok száma 59, a rendes tagoké: 263, helybeli és 122 vidéki: tehát 385 rendes tag: összesen 444 tag.

Rendes közgyűlésünket 1933. jún. 11-én tartottuk, amikor a választmány körében megüresedett helyekre *dr. Korniss Elemér* árvaszéki-ülnök, tb. főszolgabíró, *Stréda Antal* a Nemz. Bank helyi igazgatóját és *Streit Ferenc* prelátus-kanonokot választotta a közgyűlés. Választmányi ülésünk négy volt.

Egyesületünket ezévből is támogatták jötevőink adományaikkal: Székesfehérvár város 1800 P., Fejérvármegye 3000 P., Népműv. Bizotts. 50 P., Nemz. Bank 20 P. Fogadják e helyen is az egyesület köszönetét.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Száraz adatok, kikapott megmozdulások, apró mozaikok ezek az egyesület életéből, semmiesetre sem az élet maga, mely annyi színű, mint a természet a május-júniusi nap ragyogó sugárözöne alatt. Élet, elevenség sokszor kifelé; de élet: csendes erőgyűjtés, szorgalmas anyagfeldolgozás az év legnagyobb részében befelé. Amint a növény bimbózik, kihajt, virágba fesel, aztán termését érleli, úgy a tudományos egyesületek élete is hosszú, fáradtságos, szorgalmas munka, melynek gyümölcse annak értékesebb, minél alaposabb munka előzte meg an-

nak napvilágra jöttét. Nem hálás munka a világ szempontjából, elismerem, mert annak ragyogás, pillanatnyi élvezet, sokszor blöff kell, de igazi érték annak szemében, annál részére, aki az isteni alkotó erő mélyíhletű akkordjait érzi benne, azét az erőért, mely ott él a kis virágban ép úgy, mint a hatalmas sziklabérc energiájában, akár az emberi ész alkotta gépszerkezetben, akár

a költői lélek lehelletszerű finomságában. Ez az amit a szemlélő mély megérzéssel átértzett Fehérvár utcáin, templomaiban, ott a múzeum levegőjében, ez az amit ápolnunk kell közös erővel mindnyájunknak, akik e város kulturájáért dolgozunk.

Dormuth Árpád.

A Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum igazgatói jelentése az 1933 évről.

Az anyagi helyzet.

Az élő szervezet igazi erőpróbája, mikor nehézségekkel kell megküzdnie, akadályok gördülnek útjába és azokat legyőzve élettevékenységében nem gyengül, sőt megerősödve halad a fejlődés útján. Hála az isteni gondviselésnek, hogy bár az elmúlt év sem gazdasági, sem kulturális szempontból nem volt kedvezőbb a megelőzőknél, a székesfehérvári múzeum le tudta küzdeni az akadályokat, és életképességének bizonyóságaként eredményben nem maradt el a többitől, sőt fölülmulta. Fenntartói minden erejükkel igyekeztek neki a szükséges anyagi erőt megadni, munkatársai megszorodtak és fokozott munkásságot fejtek ki, hogy ne csak színvonalon maradjon, hanem fejlődjön is. A székesfehérvári múzeum a társadalom és a helyi törvényhatóságok közös gyermeke, mindkettő gazdasági válsággal küzd, de a múzeum érdekébe mindegyik igyekezett annyit tenni, amennyire képes volt, a munkatársak pedig ideális önzetlenséggel végezték el azt a munkát, amit magukra vállaltak. Hálás köszönet nekik is, jötevéinknek is.

Anyagi ellátóink között a legmélyebb tisztelet és köszönet illeti meg Dr. Hóman Bálint, vallás- és közoktatásügyi minisztert, szeretett országgyűlési képviselőnkét, mert kegyes jóindulata a 600 P-re előirányzott államsegélyt fölemelte 1300 P-re és ezen felül vagy 800 P. értéket képviselő

képanyagot helyezett el állami letétként művészeti gyűjteményünkben. A város 2000 P. segélyt utalt ki, ezenkívül fedezte mintegy 800 P-vel a múzeum-épület tatarozási költségeit. A várm. nemcsak a rendes évi 3000 P. segélyt folyósította, de az előző évekből hátralékos 5000 P-ből kifizetett 2500 P-t és a Székesfehérvári Szemle kiadásához is hozzájárult 200 P-vel. Az egyesületi tagdíjairól 1587 P. volt a bevétel. A múzeum célját szolgáló összes kiadás 8357-08 P. Ezen összegben 2079-71 P. személyi illeték, a gyűjtemények fenntartása, gyarapítása biztosítása 1993-73 P., berendezés 2638-45 P-vel szerepel a kiadásokban.

A múzeum személyzete és munkatársai.

A múzeum igazgatója *Marosi Arnold*, ciszt. r. reálgimnáziumi tanár, m. kir. kormányfőtanácsos, az Orsz. Magy. Gyűjteménygyűjtem Tanácsának tagja, a Műemlékek Orsz. Bizottságának I. tagja. *Dormuth Árpád* áll. reáliskolai tanár, múzeumőr és múzeumegyesületi titkár, a könyvtári osztály vezetője. *Joachim József*, elemi iskolai tanító, tb. múzeumőr, az éremgyűjtemény kezelője. *Mayer Lipót* és *Radeczky Dezső*, elemiiskolai tanítók, tb. múzeumőrök a természetrajzi gyűjtemény kezelői. *Dr. Say Géza*, festőművész a képtár rendezésével, *Nádas József* reáliskolai tanár céh-emlékeink tanulmányozásával, *Andor Lóránt*, reáliskolai tanár rajzkészítésével, *Nagy László*, államrendőrségi